

Ситуація пост-постмодернізму і нова українська школа

Від початку 90-х років 20 ст. науковці – представники різних галузей знань твердять про завершення епохи постмодернізму і початок ери пост-постмодернізму.

Постмодернізм (фр. postmodernisme – після модернізму) – стан культури та літератури Європи 50–90-х років 20 ст., що «осягається не лише як універсальна категорія культури 20 ст., але і як виразник „духу часу“ в усіх сферах людської діяльності» [1, с. 17]. Станом на початок 21 ст., як твердять науковці, постмодернізм вичерпав свій потенціал, набув переважно банального, комерційного, масового характеру, де гра, іронія та прагнення до афекту вже не сприймаються реципієнтами, бо ці прийоми переповнили мейнстрим (провідний культурний напрям сучасності) [2].

Пост-постмодернізм (post-postmodernism) [«інший модернізм» (altermodernism), космодернізм (cosmodernism), цифромодернізм (digimodernism), метамодернізм (metamodernism), постгуманізм (posthumanism), перфоматизм (performatism)] [3, с. 213], як культурна тенденція сучасності, пояснюється науковцями насамперед крізь призму поняття «цифрове суспільство», а також як культура, що спирається на стильові прийоми модернізму та постмодернізму, але актуалізує реалістичну естетику, етичні цінності та національну ідентичність.

У Маніфесті метамодернізму (2011) зазначається: «We propose a pragmatic romanticism unhindered by ideological anchorage. Thus, metamodernism shall be defined as the mercurial condition between and beyond irony and sincerity, naivety and knowingness, relativism and truth, optimism and doubt, in pursuit of a plurality of disparate and elusive horizons. We must go forth and oscillate!» («Ми пропонуємо прагматичний романтизм, що не скутий ідеологічними засадами. Таким чином, метамодернізм слід визначити як мінливий стан між і за межами іронії та щирості, наївності та обізнаності, релятивізму та істини, оптимізму та

сумніву в пошуках множинності несумірних і невловимих горизонтів. Ми маємо рухатись вперед і коливатись!» Перекл. Krolikowski Art) [4].

Соціальними передумовами формування естетики пост-постмодернізму, початок епохи якого пов'язують із падінням Берлінської стіни 1989 року, терористичним актом ісламістської організації «Аль-Каїда» 11 вересня 2001 року у США, початком третього тисячоліття, науковці називають нерівномірність процесів глобалізації (кризу «глобального капіталізму» [5]) та новими загрозами, що спричинені геополітичною нестабільністю – зростанням соціальної нерівності, тероризмом, війнами, на Близькому Сході зокрема, низкою національних революцій, в Україні в тому числі, світовою фінансовою кризою. Новітні загрози для людства пов'язані також із кліматичними змінами, розвитком технологій гібридної війни та кіберзлочинності, вираженням феномену біженців / переселенців / трудової міграції, пандемією коронавірусу, а для України – ще й російсько-українською війною, що триває вже сьомий рік.

За таких умов зростає потреба у відбитті та аналізі новітніх тривожних викликів, у чесному та щирому погляді на загрози сучасного світу [2], у пошуках відповідей на одвічні питання в новітньому інтер'єрі.

Суть поняття «*пост-постмодернізм*», як пояснює О. Митрошенков [6], багато в чому пов'язана із цифровим суспільством. Зокрема зі створенням потужної *інтерактивної віртуальної реальності* та домінуванням *технообразів* (образів, створених не автором у ТЕКСТІ, а автором і його спільнотою в Instagram / Facebook / YouTube тощо, тобто – інтерактивними засобами комунікації в МЕРЕЖІ). Неологізм «технообрази» введено в науковий обіг французькою дослідницею Анною Коклен [7], яка наголошувала, що, на відміну від класичного образу, який аналізується / інтерпретується в лінійний спосіб, «технообраз» пов'язаний з «інтерактивністю, віртуальним процесом, мережевим способом поширення» [8, с. 307–308]. Як твердить З. Алфьорова: «Пориваючи з текстуальністю й інтертекстуальністю постмодернізму, новітня цивілізаційна соціокультурна ситуація оперує віртуальними й інтерактивними

артефактами, які „є комп'ютерними двійниками дійсності“, елементами „ілюзорно-почуттєвої квазіреальності“» [9, с. 12].

Також пост-постмодернізм характеризується поняттям «глокалізація», що тлумачиться як акцентування та збереження насамперед соціальної (а не індивідуальної) унікальності, ідентичності групи, народу чи окремої країни в рамках глобального соціального простору.

Етико-естетичні категорії постпостмодернізму пов'язані з терміном «*транссентиментальність*» – домінуванням у цій культурі щирості, вічних цінностей; ностальгією за справжньою красою, подоланням постмодерної іронії. Як твердять науковці, тенденції цифромодернізму сприятимуть формуванню нового великого стилю, що орієнтуватиметься на варіанти неокласики [6]. Науковці, аналізуючи мистецькі явища пост-постмодернізму, акцентують відродження реалізму, зокрема популярність історичних та біографічних нон-фікшн жанрів, у яких документально викладені історії, опромінені щирими емоціями, своєрідною художністю.

Які виклики має долати за умов метамодернізму нова українська школа?

Згідно з Концепцією Нової української школи (НУШ), «створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків» [10] має відповісти на виклики цифрового суспільства насамперед. Проте стихійний досвід масового дистанційного навчання учнів і студентів під час карантину, що був запроваджений в Україні від 12 березня 2020 року і ще триває, виявив не лише прогресивні тенденції (готовність багатьох шкіл забезпечити дистанційне навчання, вміння багатьох учителів працювати онлайн), а й низку лакун, а саме: низький рівень технічного забезпечення учителів і учнів, які вимушені в умовах карантину працювати вдома; низький рівень цифрової компетентності багатьох учителів, які мали проводити заняття онлайн; недостатній рівень якісного інтернет-зв'язку в різних регіонах України, де бракує технічної інфраструктури, немає доступу до різноманітних сервісів, контенту (в сільських, гірських

районах), що зумовило фактичну відсутність тут дистанційного навчання для школярів в умовах пандемії, та ін.

З метою подолання освітньої кризи від 6 квітня 2020 в Україні стартували онлайн-уроки з української мови, української літератури, історії України, всесвітньої історії, англійської мови, фізики, алгебри, геометрії, географії, хімії та біології для учнів 5–11 класів. Заняття для усіх класів можна переглянути на YouTube-каналі Міністерства освіти і науки, а також на медіасервісі MEGOGO. «За кожним класом також закріплено телеканал чи медіаресурс, який у будні транслюватиме уроки для тих дітей, які з різних причин не мають можливості переглянути їх в Інтернеті» [11]. Отож, завдяки долученню телетрансляцій, доступ до уроків з основних дисциплін під час карантину отримали й ті учні, які через відсутність інтернету не мали змоги повноцінно контактувати онлайн зі своїми учителями чи переглядати ці уроки в зручний час (чи декілька разів) на YouTube-каналі МОНУ.

Проте відео уроки, відзняті з добрими намірами, але в режимі авралу, викликали багато скепсису та критики через низьку якість багатьох із них. Зауваження торкалися перекручування фактів [назв океанів (Індійський / Атлантичний), материків (Арктика / Антарктида), імен імператорів (Микола I / Микола II)], відсутності стандартів для подібних уроків, браку уроків із деяких дисциплін, наприклад із зарубіжної літератури.

Однак усі учасники дистанційного навчання (і організатори, і вчителі, і учні, і батьки) сходяться на думці про те, що формування загальноукраїнської бази класичних відео уроків із шкільних дисциплін, які стануть у пригоді не лише за умов форс-мажору, а й під час підготовки учнів до ЗНО / повторення матеріалу, за умови індивідуальної програми навчання чи самостійного опанування певних тем тощо, є нагальною потребою. Також онлайн-уроки можуть проводити найавторитетніші педагоги, яких бракує з різних причин у певних школах.

Над розвитком спільної платформи дистанційного навчання і якісного контенту і мають працювати освітяни нині. «Створення будь-якого якісного

курсу... – це місяці роботи. Але цей тренд вже, очевидно, набирає обертів. Звичайно, є речі, які не можна переносити онлайн повністю ефективно». Так, «ти не можеш перенести молодшу школу в повному сенсі цього слова онлайн...» Але «ми розуміємо, що чим довше це триватиме, тим більша вірогідність того, що відбудеться найбільш важлива зміна. Це зміна в головах людей, у звичках людей. Бо до цього онлайн-освіта була класною, але радикальною альтернативою традиційній освіті. І люди не сприймали це як щось звичне. Але якщо люди 1,5–2 роки провчаться вимушено онлайн, я думаю, що дуже велика вірогідність, що для них навчання онлайн переміститься з зони радикальної інновації у зону нової нормальності. Це буде просто звичайна, абсолютно нормальна ситуація», – переконаний Іван Примаченко, співзасновник найбільших в Україні безкоштовних онлайн-курсів Prometheus [12].

Домінування «технообразів» вчергове актуалізує не лише важливість мультимедійної та інтерактивної компетентності учителя / учня, але й проблему формування критичного мислення, уміння відшукувати якісний інформаційний контент та аналізувати «фейкові» повідомлення – сфальшовані факти, коментарі, фотомонтажі тощо. Учні мають бути зорієнтовані учителем на перелік авторитетних інтернет-ресурсів, на імена вчених та їхні праці, що допоможуть ідентифікувати якість дібраного на різних мережевих ресурсах контенту до певної теми. Бо, на жаль, профанація справжніх знань сягає багатьох галузей, зокрема, і царини видання навчальної літератури. Так, у травні 2020 року інтелектуальну спільноту України сколихнув оприядлений в соцмережах факт видання вибраних творів О. Кобилянської (2019) «Центром навчальної літератури» із портретом Марка Вовчка (!) на обкладинці [13].

Проблема «глокалізації» – реакції різноманітних сфер людського буття локального рівня на світову глобалізацію, синтезу глобального і локального, процесу соціального, політичного, культурного розвитку, що характеризується взаємодією протилежних тенденцій, теж має бути врахована сучасною українською школою. Як зазначають науковці: «Для етноспільнот це означає –

пошук оригінальних відмінностей, нових механізмів та шляхів підкреслення власної ідентичності та виключності на глобальному рівні, з одного боку, а з іншого боку, – пристосування, відтворення елементів загального в конкретних культурах» [14]. Отож, не інтеграція курсів, а вивчення української мови, української літератури, історії України як окремих дисциплін, виписування усіх українських культурних процесів в контексті світових як таких, що розвивалися в унісон, не мали умов на повноцінне становлення чи виявляли яскраву своєрідність, – нині є актуальним і надважливим завданням НУШ.

В аспекті «транссентиментальності» науковці говорять про нову щирість, подолання іронії та синдрому масової людини, настанову на справжність, відродження етичних цінностей у культурі / літературі пост-постмодернізму, пріоритет реалістичного світогляду митців тощо. Художня пост-постмодерністська практика в царині мистецтва слова ще недостатньо досліджена українськими літературознавцями та вченими-методистами. Проте увиразнення жанрів документальної літератури (нон-фікшн), теми національної ідентичності українців та самоідентичності особистості, проблеми сприймання іншого (людини з інвалідністю зокрема), екологічні студії в художній практиці сучасних українських письменників дають привід для розвитку актуального наукового дискурсу щодо літератури пост-постмодернізму і її наступного осягнення на уроках української літератури в школі.

Таким чином, ситуація пост-постмодернізму увиразнює доречність інформаційно-комунікаційної стратегії НУШ, а також акцентує нагальність формування критичного мислення і розвитку національної ідентичності українців, коригування шкільного літературно-мистецького дискурсу щодо художніх текстів 2000–2020 рр.

Література:

1. Головченко Н. І. Постмодернізм як універсальна матриця сучасної літератури // Українська література в загальноосвітній школі. 2010., №11. С. 17–21. URL: <https://bit.ly/3g6xxoH>

2. Gibbons A. Postmodernism is dead. What comes next? // Times literary supplement. L., 2017. 12.06. URI: <https://www.the-tls.co.uk/articles/postmodernism-dead-comes-next/>
3. Красавченко Т. Н. Постмодернізм мертв? Дискусії в англоязычній критикі. (Обзор) // Соціальні та гуманітарні науки. Отечественная та зарубіжна література. Сер. 7, Літературознавство: Реферативний журнал. 2018. С. 207–217.
4. METAMODERNIST // MANIFESTO. URL: <http://www.metamodernism.org/>
5. Жук Н. А. Глобальний капіталізм як феномен реальності і простір формування і реалізації концепцій сучасних держав: до постановки проблеми // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2018. Вип. 26. С. 28–32. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/12666>
6. Митрошенков О. Что придет на смену постмодернизму? // Metamodern. Журнал о метамодернизме. 15.02.2016. URL: <http://metamodernizm.ru/chto-pridet-na-smenu-postmodernizmu/>
7. Коклен А. Эстетика перед лицом технообразов / Пер. с франц. Н. Б. Маньковской // Декоративное искусство. 2002. № 1. С. 67–70.
8. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма. СПб.: Алетейя, 2000. 347 с.
9. Алфьорова З. І., Алфьоров А. М. Повернення до нелокальності: про методологічні «зсуви» в культурології та мистецтвознавстві // Актуальні проблеми історії, теорії та практики. 2017. Культура України. Серія: Культурологія. Вип. 55. С. 8–16.
10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження від 14.12.2016 р. № 988-р / Кабінет Міністрів України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>
11. 6 квітня стартують онлайн-уроки для учнів 5–11 класів на карантині: час та програма занять, де та як приєднатися до навчання // Всеукраїнська школа онлайн. <https://mon.gov.ua/ua/news/6-kvitnya-startuyut-onlajn-uroki-dlya-uchniv-5->

[11-klasiv-na-karantini-chas-ta-programa-zanyat-de-ta-yak-priyednatisya-do-navchannya](#)

12. Лазур В. «Це унікальний момент в освітній історії» – Іван Примаченко про онлайн-навчання на карантині. Радіо Свобода. 29.04.2020. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/30582636.html>

13. Книжку творів Кобилянської видали з портретом Марка Вовчка на обкладинці // Цензор.Нет. 14.05.2020. URL:

https://censor.net.ua/ua/news/3195688/knyjku_tvoriv_kobylyanskoyi_vydaly_z_portretom_marka_vovchka_na_obkladyntsi_foto

14. Вітман К. М. Глокалізація як глобальна модель сучасних етнополітичних процесів // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2016. С. 187–190.

<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7471>

Головченко Ніна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ. Контакти: golovchenko-nina@ukr.net; 0677483961